

บรรณานุกรม

หนังสือภาษามาลีอักษรไทย

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ฉือชุปาฏิโมกขปาฐะ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2505.

วินยปิฎก มหาอภิสส ปฐม ภาค. เล่ม 4. ชำระครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2470.

มงคลกถาที่ปณิชา ปฐม ภาค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2517

ธรรมปทสฎกถา ปฐม ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2514.

ธรรมปทสฎกถา ทติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2513.

ธรรมปทสฎกถา ตติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2513.

ธรรมปทสฎกถา จตุตถ ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2496.

ธรรมปทสฎกถา ปฐม ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2491.

ธรรมปทสฎกถา ฉดส ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2492.

ธรรมปทสฎกถา สดส ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2493.

มหาวิทยาลัย. รวมปณฺธสภาย อภฺงโม ภาคอ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2493

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปรุมอดทีปนี นาม ขุททณิกายสฤดา เถรดาตาวณฺณนาย ปฺรโม
ภาคอ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2508.

หนังสือภาษาไทย

กรมพระปรมาณฺธิศศีโนรส. ปฺรมสมโพธิกถา. (ฉบับรวบรวม) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์, 2516.

การศาสนา, กรม. สังคม' 21 รายงานการศาสนาและวัฒนธรรมประจำปี 2521. พิมพ์
ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2522.

____. คคิธรรม (เอกสารวัฒนธรรม). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. 2499.

____. หลักการ วิธีการจัดจริยศึกษา. (ฉบับทดลอง). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
2521.

____. แถลงการคณะสงฆ. เล่มที่ 66, ตอนที่ 9. วันที่ 25 กันยายน 2521.

เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีพุทธศาสนา. เล่มที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514.

____. วรรณคดีพุทธศาสนา. เล่มที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2514.

พระเจ้าวรวงศฺเชอ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสิริวณฺณ, สามเนรสิกขา. พิมพ์
ครั้งที่ 12, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2520.

พระญาณวโรคม. อปกรณ สังคคิกถา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัย

พระธรรมรัตนเถระ. พระพุทธศาสนาในอินเดียบคอนไต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัย, 2520.

- พระธรรมวราลังการ. นำเที่ยวพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาสมุทรราชวิทยาลัย, 2520.
- พระมหาพระแบม ฐิตญาโณ. พระวินัยปิฎกฉบับย่อ. เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย, 2519.
- _____. พระวินัยปิฎกฉบับย่อ. เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2520.
- พระราชาวิสุทธิโสภณ. วิมุตติรัตนะมาลี. เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์กรมการศาสนา, 2522.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะสังคมศาสตร์. สังคมและวัฒนธรรมมลาเนาไทย. สุเทพ สุนทรเกตุชัย,
บรรณาธิการ. เชียงใหม่ : สยามการพิมพ์, 2513.
- มหาสมุทรราชวิทยาลัย. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย, 2517.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย 2502.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2508.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 4, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2504.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 5, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2504.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 6, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2493.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 7, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2508.
- _____. ธัมมปัททฎกตา แปล. เล่ม 8, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมุทร
ราชวิทยาลัย, 2502.

แมน ศิวพฤษ. สมเด็จพระสังฆราชไทยสมัยรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, 2515.

วศิน อิศระ. พระสวดมนต์ปิฎกอังกฤษคตกรนิยาย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2522.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พระนิพนธ์ต่างเรื่อง. (พิมพ์ในงาน -
มหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี แคว้นสิ้นพระชนม์) กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2514.

___ . นวกวาท. พิมพ์ครั้งที่ 69. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2520.

___ . วินัยมช. เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 32 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2522

___ . วินัยมช. เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2520.

___ . พุทธประวัติ. เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 44, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2519.

___ . พุทธประวัติ. เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2519.

___ . วินัยมช. เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2521.

สมเด็จพระสังฆราช (สา). พุทธประวัติ. เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2522.

สิทธิารถ พุทธรักชิตเถระ. สยามปัสสัมปทา. (จกหมายเหตุ เรื่องประติมากรรมพระสงฆ์สยาม-
วงศ์ในลังกาทวีป) นันทา วรเนติวงศ์ แปล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.

เสฐียร พันธรั้งมี. ศาสนาเปรียบเทียบ. (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2516.

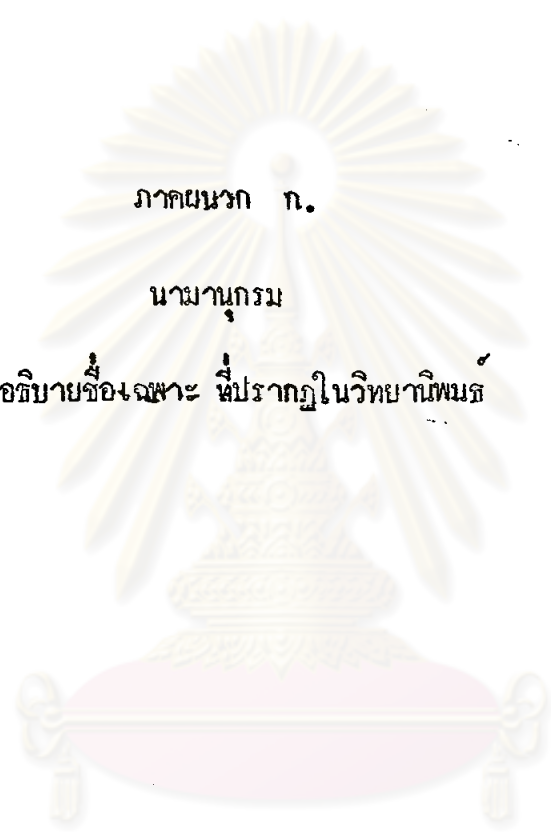
- สงวน อ้นคง. สิ่งแรกในเมืองไทย. 3 เล่ม, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร
: แพร่พิทยา, 2516
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. (ฉบับมุกข์ปาฐะ) 2 เล่ม
พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานพระเมรุพระศพ สมเด็จพระ
สังฆราช (จวน อุฏฐายี) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พุทธ-
อุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.
- เสถียร วิชัยลักษณ์, ร.ศ.ท. (รวบรวม). ประกาศคณะปฏิวัติ. ฉบับที่ 103,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิติเวช, 2518.

BOOKS

- Bhikkhu Khantipālo, (translated). Sāmanera Sikkhā -
The Novices' Training. Bangkok : Mahamakut-
rajavidyalaya, 2509.
- Publication Division of Information and Broadcasting
Government of India. Buddhist Shines in India.
2nd, ed. Delhi : India Press, 1980.
- Malalasekera, G.P. Dictionary of Pali Proper Name. 2 Vols.
London : Pali Text Society, 1974.
- Nyanatiloka. The Word of Buddha. 15th ed. Columbo :
Kularatne & Co. Ltd. 1971.
- Rhys Davids, T.W. and William Stede. Pali-English Dictionary.
London : Pali Text Society, 1959.
- Venerable Acharya Buddhacakkhita Thera. Dammapada.
(A practical guide to right living), Bangalore :
Maha Bodhi Society, 1066.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.
นามานุกรม
อธิบายชื่อเฉพาะ ที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

- อนาถบิณฑิก คณุปศิชา เมืองสาวัตถีเดิมชื่อสุทตะ เป็นผู้สร้างพระเชตะวันมหาวิหารถวายพระพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดของอุบาสกในทางให้ทาน
- อนรุทธเถระ พระเถระผู้เป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุอื่นทางมีวิพัสสนา เป็นพระอุปัชฌาย์ของสุมนสามเณร
- อริยมุนี สามเณร เป็นหลานของพระสังกัจจายเถระ (สังกัจจายสามเณรที่กล่าวถึงในวิทยานิพนธ์นี้) สามเณรทำให้พวกโจรกลับใจเพราะการรักษาสังขยา
- อโศกมหาราช พระสงฆ์ไทย ที่ได้รับนิมนต์ให้ไปฟื้นฟูกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ในสมัยอยุธยา แขนกพระเจ้าบรมโกศ รวมคณะกับพระอุบาลีเถระ กษัตริย์อินเดีย ในราชวงศ์โมริยะ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถในการสงคราม ภายหลังทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้เป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์ในการทำคิยสังคายนา และส่งพระสงฆ์ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเป็นครั้งแรก
- อานนทเถระ พระเถระผู้เป็นทั้งพระญาติและอุปัชฌาย์ของพระพุทธเจ้า มีส่วนทำให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญในการทำปฐมสังคายนา ในฐานะผู้เข้บวชาญทางพระสุตตร
- อัญญาเถระ พระเถระที่ติดตามพระมหินทเถระไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช
- อุปติสสมานพ ชายหนุ่มผู้ออกบวชเพราะเบื่อหน่ายต่อความไร้แก่นสารของชีวิต ภายหลังได้พบและเลื่อมใสในอาการอันสำรวมของพระอัสสชิเถระ เมื่อบวชแล้วมีชื่อว่า พระสารีบุตร ได้รับเอตทัคคะว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางมีปัญญามาก บางทีก็เรียกว่าพระธรรมเสนาบดี มีบทบาทเกี่ยวกับสามเณรในฐานะเป็นพระอุปัชฌาย์อยู่หลายรูป เช่นอุปัชฌาย์สังกัจจายสามเณร เป็นต้น
- อุปพนทเถระ เป็นพระเถระที่เกี่ยวข้องเป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า ปรากฏในวิทยานิพนธ์นี้ ในฐานะเป็นอุปัชฌาย์ของสามเณรทัณฑกะ

- อุบลวิมลเถระ ภิษณุเถระว่าเป็นอัครสาวิกาเบื้องซ้าย ได้รับยกย่องว่าเลิศกว่าภิษณุอื่นในทางมีฤทธิ์มาก ไทลขออาสาที่จะแสดงฤทธิ์แข่งกับพวกเดียรถีย์ แต่ถูกพระเจ้าทรงห้าม
- อุบลลีเถระ พระสงฆ์ไทย ที่เป็นหัวหน้าคณะพระธรรมทูตที่ถูกส่งไปฟื้นฟูกิจการพระพุทธศาสนาในลังกา ในรัชสมัย พระเจ้าอัยยวัฒน์มโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยา
- อุตฺตรเถระ พระเถระ ซึ่งเป็นพระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในสุวรรณภูมิร่วมกับพระโสณเถระ หลังคตยสังคายนา ในสมัยพระเจ้าโศกมหาราช
- อุคคิยเถระ พระเถระในคณะพระธรรมทูตที่พระเจ้าโศกมหาราชส่งไปเผยแผ่ลังกา พร้อมกับพระมหินฺดูเถระ
- กาฬุทายี อ่ามาคย ูเป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า ถูกส่งไปทูลเชิญให้เสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ ภายหลังได้อุปสมบทมีนามว่า กาฬุทายีเถระ
- โกสัมพี เป็นแควนหนึ่งในประเทศอินเดีย มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือกรณีภิกษุวิราทกัณจน เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าเสด็จหนีไปจำพรรษาในป่าตามลำพัง เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์นี้ โดยเป็นเมืองที่ตั้งพริกการามและพระติสสเถระชาวเมืองนี้
- โกสัมพีวาลีติสสเถระ พระเถระชาวเมืองโกสัมพี ซึ่งเอาพิศฟาคเสียแล้วไปโคยนัยตาของสามเณร ูเป็นสังฆวิहारิกจนตามออกไปข้างหนึ่ง
- ขรณสามเณร สามเณร ที่ทูลขออาสาแสดงฤทธิ์แข่งกับพวกเดียรถีย์ แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต
- จักขุบาลเถระ พระเถระผู้ถือน้ำขจิตรดรดก จนกระทั่งนัยนตามอดสนิททั้งสองข้าง และไคยบรรลพระอรหัตต ขณะเดียวกับที่ตามอด
- จุนทสามเณร สามเณรอาสาที่จะแสดงฤทธิ์แข่งกับพวกเดียรถีย์ แต่พระพุทธเจ้าทรงห้าม
- จุลลอนาถบิณฑิกะ อุบาสกอาสาแสดงฤทธิ์แข่งกับพวกเดียรถีย์ แต่พระพุทธเจ้าทรงห้าม
- ฉัพพัคคีย์ คณะภิกษุ 6 รูป มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมแก่สมณวิสัย เป็นต้นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทมากมาย โดยเฉพาะเสขียวัตรทั้งหมด

คีสสามเณร	สามเณรบุตรของพราหมณ์โมคคัลลี สัทธาวิหาริกของพระลิตควเถระ ภายหลังเมื่ออุปสมบทแล้วมีนามว่า พระโมคคัลลีสุมฺหคีสเถระ ได้เป็นประธานสงฆ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ 3
คีสสกุमार	(คูนคีสสามเณร)
เทวทัต	พระเถระ มีศักดิ์เป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า เป็นผู้สร้างปัญหาทางการปกครอง โดยทำสังฆเภท และคิดปองร้ายพระพุทธเจ้า
เทวานัมปิยะ	กษัตริย์ลังกา ครองราชบรมสมบัติกับพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่นในลังกา ในสมัยของพระองค์
นีโคธระ	1. คนไม้ที่พระนางสุนนาเทวีได้อาศัยประสูติโอรส ขณะที่ปลอมพระองค์หนีการจับกุม 2. สามเณร โอรสของพระสุนนราชกุมาร และ พระนางสุนนาเทวี สัทธาวิหาริกของพระวรุณเถระ เป็นพระอรหันต์เมื่ออายุ 7 ขวบ มีจริยวัตรงดงามจนพระเจ้าอโศกมหาราชเลื่อมใส หันมานับถือพระพุทธศาสนา
บันนกนาคราช	นาคราช ผู้อยู่ประจำในสระอโนคาค โคตมคอสสมนสามเณรในคราวไปนำน้ำมาประกอบคิลาณเภสัชถวายพระอุปัชฌาย ภายหลังขอมแพและปวาร์ณาคัวร์บีไซสามเณร
บัณฑิตสามเณร	สามเณรสัทธาวิหาริกของพระสารีบุตร ไปบิณฑบาตกับพระอุปัชฌาย เห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วซักถามจนเกิดความเข้าใจ และเปรียบเทียบกับร่างกายของคน เป็นพระอรหันต์ในขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จคักทางเพื่อจะถวองเวลามีให้พระสารีบุตรไปรบกวนสมาธิของสามเณร และสามเณรก็ได้ยินได้ฟังการโต้ตอบปัญหานั้น
บุพพาราม	วัดที่นางวิสาขาหม่าอภิสถาสร้างถวายพระพุทธเจ้า ด้วยเงินประมุขชายเครื่องประดับที่ขอมหาลคาปราฐาน ซึ่งตัวเองเป็นผู้ประมุขได้
พินทุสาร	กษัตริย์อินเดีย ราชวงศ์โมริยะ มีโอรสมเหสีมากมาย รวมทั้งพระเจ้าอโศกมหาราชด้วย

- สรณังกร สามเณรชาวลังกา ซึ่งเป็นหัวหน้าของสามเณรในลังกาทั้งหมด คราวสิ้น
สมณวงศ์ และรอกอຍการไปฟื้นฟูจากพระสงฆ์ในประเทศไทย (กูบาลี)
- สาวัดดี แคว้น, เป็นที่ตั้งของพระเชตะวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดที่พระพุทธเจ้าประทับ
นานกว่าที่ใด ๆ
- สักกะ เทวราช - พระอินทร์ เจ้าของพระธาคูเขี้ยวแก้ว (ทาสธาคู) ที่สมณ -
สามเณรไปขอมาประดิษฐานไว้ในลังกา
- สังฆมิตตาเถรี ภิกษุณี เดิมเป็นราชธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราช ถูกนิมนต์ให้ไปอุปสมบท
สตรีชาวลังกา ให้เป็นภิกษุณีในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ
- สัมพละ ภิกษุพระเถระ ที่ร่วมคณะพระธรรมทูต ที่ถูกส่งไปลังกาพร้อมกับพระมหินทเถระ
- สังกัจจายะ สัทธีวิหาริกของพระสารีบุตร ตลอดในเวลาที่มีมารคาตยา และนำไปเผา ออก
บวชเพราะความสลัดใจในชีวิตของตัวเอง บรรลุพระอรหันต์เมื่ออายุ 7 ขวบ
และภายหลังพระพุทธเจ้าส่งให้ไปคุ้มครองภิกษุ 30 รูป ที่ไปบำเพ็ญสมณธรรม
ในป่า
- สีกควเถระ พระเถระ, ที่ถูกพระสงฆ์ลงทัณฑ์เพราะขาดการประชุม ใหม่หน้าที่น่า
เอาติสสกุมาร บุตรโรคคัลลีพราหมณ์เขามรรพชาเป็นสามเณร
- สิวกสามเณร โยมมารดาให้บรรพชา เพื่อจะไถ่คุณแลหลวงลุงซึ่งแก่แล้ว ถูกใช้ให้ไปครุระ
ที่บ้านโยม เกิดอาพาธกระทั่งสิ้นขณะที่ยังน้อยคิดว่าคิดถึงปาราพรณวา
คาเม เม วสติ กาโย อรณฺญ เม คตฺ มโน
เสมานโกปิ คุจณามิ นอติ สงโค วิชานตฺ.
- สุขสามเณร ผู้มีจริยาวัตรและประวัติความเป็นมาคล้ายกับบัณฑิตสามเณร
- สุทโธณะ กษัตริย์แห่งนครกบิลพัสดุ์ เป็นพุทธบิดา ผู้ดูแลขอพระพุทธเจ้ามิให้บรรพชา
อุปสมบทกุลบุตรที่มีความรักใคร่ในอนุญาติ ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมมาจนปัจจุบัน
- สุนนะ สามเณร 1. สัทธีวิหาริกของพระอนุรุทธะ ได้รับเกียรติให้เป็นภิกษุควย
ทายัชชอุปสมบท เมื่ออายุ 7 ขวบ
2. สัทธีวิหาริกของพระมหินทเถระ ติดตามคณะพระธรรมทูต
ไปลังกา ได้รับหน้าที่ประกาศเวลาฟังธรรม และแสวงหาพระบรมสารีริกธาตุ

ไปบรรจุในพระสถูปในลังกาทวีป

เวทเถระ

สามเณร น้องชายคนเล็กสุดของพระสารีบุตร ออกบวชโดยการหลบหนี พิธีวิวาห ซึ่งญาติจัดให้โดยหวังจะให้เพิลิกเพลินีในรเวทาสวิสัย ภายหลัง ไคอุปสมบทแล้วมีนามว่า พระชทรวนิยเวทเถระ ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในทางวินคืออยูป่า

โรหณเถระ

พระเถระ ผู้ถูกส่งลงทัณฑ์กรรม โดยมอบหมายหน้าที่ให้หาวิธีนำเอานาคเสนกุมาร จากตระกูลพราหมณ์มาบรรพชาให้ได้ อุปัชฌาย์ของสามเณรนาคเสน

ลังกา

ประเทศ หลายแห่งใช้คำว่า ลังกาทวีป บาลี ใช้คำว่า ตมพปณตทวีป ปัจจุบันเป็นประเทศศรีลังกา เป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทอย่างมั่นคงมากประเทศหนึ่ง และเคยเกี่ยวข้องกับประเทศไทย ทางคานพระพุทธศาสนามากที่สุด

วนวาสีคิสสะ

สามเณร สัตถุวิหาริกของพระสารีบุตร บรรพชาเมื่ออายุ 7 ขวบ เป็นที่รักใคร่ของญาติพี่น้องและประชาชน สามารถทำให้ประชาชนทำบุญจนมีชื่อ ที่ภิกษุตั้งให้อีก 2 ชื่อ คือ

1. ปิตตพาททายกคิสสะ
2. กัมพลทายกคิสสะ

วีรสามเณร

ภายหลังหลบหนีไปอยูป่า ได้รับเกียรติจากพระพุทธเจ้า พระอสีติมหาสาวก ไปเยี่ยมจนถึงที่อยู่

วิสาขา

สามเณร ผู้ทูลขออาสาที่จะแสดงฤทธิ์แข่งกับพวกเคียรตีบ์ แก่ถูกพระพุทธเจ้าทรงห้าม

सानสามเณร

มหาอุบาลีกา ธิศาของธัญญชัย เสรษฐี มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นิกามาคา เป็นผู้สร้างวัดบุพพารามและโลหปราสาท ถวายพระพุทธเจ้า สามเณร ที่ขยันประกอบกิจวัตรทั้งปวง จนได้รับการยกย่อง เทศน์ได้ไพเราะ แมแต่ยักษ์และเวทคาก็มาฟัง ภายหลังอยากจะสึก จนนางยักษ์มีผีเข้าสิง เพื่อเตือนให้สำนึก และเลิกลมความตั้งใจที่จะสึก

สารีบุตร	(อุบาสกีสถสมานพ)
พิมพ์सार	กษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ผู้ถวายพระราชอุทยานเวฬุวันให้เป็นพระอารามแก่พระพุทธเจ้า เกี่ยวข้องกับวิद्याนิพนธ์ในฐานะนำความเกี่ยวกับเคียบรติยะแสดงฤทธิ์ ชื่นกรามทูลพระพุทธองค์ให้ทรงทราบ
พทริการาม	วัดในนครโกสัมพีซึ่งสามเณรพราหมณ์เข้าไปนอนในวัจจุกูฏ ซึ่งเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติ สทไสยาสิกขาบท
ภคตกะ	อุบาสก ที่ติดตามคณะพระธรรมทูต ซึ่งมีพระมหินทเถระเป็นหัวหน้า ไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา
ภททสาธเถระ	พระเถระที่รวมคณะพระธรรมทูตไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา ในคราวแรก (คัมภินทเถระ)
มหินทเถระ	พระเถระ โอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้เป็นกำลังสำคัญของพระมหาราชบิดาในการเผยแพรศาสนา โดยได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าคณะ ประกอบด้วยพระ 5 อุบาสก 1 สามเณร 1 ไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป
โมคคัลลานเถระ	พระเถระ เคิมเป็นปริพาชก ชื่อโกลิทะ ภายหลังอุปสมบทและมีชื่อว่าโมคคัลลานะ มีตำแหน่งเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ใ้รับการยกย่องว่าเลิศกว่าภิกษุอื่นทางมีฤทธิ์มาก ขออาสาพระพุทธเจ้าที่จะแสดงฤทธิ์แข่งเคียบรติยะ
โมคคัลลี	ตระกูลพราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดาของตีสถกุมาร เคิมที่เคียวไม่นับถือพระพุทธศาสนา แต่พระสีกควเถระใช้เวลาอยู่ถึง 7 ปี จึงทำให้พราหมณ์เลื่อมใสได้
ยโสธรา	พระราชเทวีของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งยังอยู่ในมรราวาสวิสัย เป็นเจ้าชายสิทธิ์ตะเป็นมารดาของพระราหุลกุมาร ผู้ทรงแนะนำให้พระราหุลไปทูลขอสมบัติจากพระพุทธเจ้า
ราชเถระ	พราหมณ์แก่ที่เขาไปอาศัยวัด คอยขัดกวาดลานโบสถ์วิหารและปรนนิบัติรับใช้พระด้วยความประสงค์อยากจะมีบุตร คนเหตุให้ทรงเลิก ศิสรณคณูปสัมปทา และใช้ผู้ตัดิจตุตถกรรมวาจา อุปสมบทแทน

- สุนดา พระราชเทวี พระราชมารดาของนิโครธสามเณร ปลอมพระองค์หลบหนีไป
 อาศัยอยู่มหาชนคนจัณฑาล ในคราวที่พระเจ้าอโศกมหาราชจับพระสวามีประ-
 ทหารชีวิต
- โสปกะ สามเณร คดอคิในขณะที่แม่สลบและถูกนำไปเผาในป่าช้า เพราะคิดว่าตาย
 ภายหลังนายป้าชานำไปเลี้ยง บรรพชาเมื่ออายุ 7 ขวบ สำเร็จพระอรหันต์
 ด้วการเจริญเมตตากกรรมฐาน ได้รับเกียรติให้เป็นภิกษุเมื่ออายุ 7 ขวบควย
- โสณเดระ พระธรรมทูตรุ่นเดียวกับพระมหินทเดระ ถูกส่งใหม่มาประกาศพระศาสนาใน
 แคว้นสุวรรณภูมิ พร้อมกับพระอุตรเดระ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

ศัพท์านุกรม

อธิบายศัพท์สำคัญในวิทยานพนธ

ศูนย์วิทยทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- คตินธุระ ธุระสำคัญในพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัย เป็นคู่กับวิปัสสนาธุระ
 มรณวาสวัสัย การครองชีวิตของผู้นับครองเรือน ไคแก่ ผู้มีโคขาวเป็นภิกษุ ภิกษุณี สามเณร
 สามเณรี
- ชมพูทวีป ประเทศอินเดียสมัยโบราณ ปัจจุบันเป็นประเทศอินเดีย ปากีสถาน บังกลาเทศ
 ฤๅติจตุตถกรรมวาจา การอุปสมบทโดยวิธีสวดประกาศตอสงฆ์ จบลงควยกรรมวาจาเป็นที่ 4
 ไคแก่ วิธีการอุปสมบทในปัจจุบัน
- คจบัญญัติกัมมัฏฐาน การพิจารณากัมมัฏฐาน โดยพิจารณาหนึ่งเป็นอันดับที่ 5 ไคแก่การพิจารณา
 กัมมัฏฐาน 5 ตามลำดับคือ ผม ชน เล็บ ฟัน และ หนั่ง
- คติยสังคายนา การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 5 ทำที่เมืองปาตลีบุตร (ปัจจุบันเมืองปัคนะ)
 พระสงฆ์เขารวมทำจำนวน 1,000 รูป มีพระโมคคัลลบุตรคิสสระเป็น
 ประธานสงฆ์ พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์อุปถัมภ์
- คิสรณคณุปสัมปทา วิธีการอุปสมบทในสมัยพุทธกาลวิธีหนึ่ง โดยพระสาวกเป็นผู้ให้การอุปสมบท
 สมัยปัจจุบันเป็นการบรรพชาสามเณร การอุปสมบทด้วยวิธีนี้เป็นอันยกเลิก
 ตั้งแต่ปัจฉิมโพธิกาล
- คิสรณคณน ภารกิจอันตือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึง
 คุมณี อกาการนึ่งเงียบ เป็นอาการแสดงววยอมรับมติ หรือความคิดเห็นของผู้น
 เคียบรดิย นักบวชในลัทธิหรือศาสนาอื่น นอกจากพระพุทธศาสนา
- คายัชชอุปสมบท การอุปสมบทสามเณรซึ่งอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ แดบรลู่พระอรหันต์
 ให้เป็นพระภิกษุในพุทธศาสนามีเพียง 2 รูปคือ สุนสามเณรและโสปากสามเณร
- คัตถกรรม การลงโทษสามเณรสถานเบา ซึ่งละเม็คศีล 10 เฉพาะ 5 ข้อหลัง และ
 ซึ่งทำการอันเป็นการกอกวนพระภิกษุ
- คัพพจักขุ คาทิพพ ผู้ใดทัพพจักขุสามารถมองเห็นเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้
- คฤภคิ อกาการที่กำหนดควยแดบพระสงฆ์เป็นประจำ
- คานาสนะ การลงโทษสถานหนักแกสามเณรผู้ละเม็คศีล 10 ห้าข้อแรก แลบบอนทำลาย
 พุทธศาสนา โดยกล่าวคิเตียนพระพุทธเจ้า เป็นต้น

นิคยภัค	อาหารที่ถวายแด่พระสงฆ์เป็นประจำ
นิกิภาวะ	ความเป็นผู้ใหญ่ ในทางกฎหมาย ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น บุคคลธรรมดา ยอมพินสภาพเป็นผู้เยาว์เมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์
เนตัสซิกฤตงค	องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลสโดยการอธิษฐาน จะนั่งอย่างเคียวโดยไมเอนกาย ลงนอนตลอดเวลาที่กำหนด
ปฏิสัณฐาร	การต้อนรับ
ปัจจัย 4	เครื่องยังชีพที่จำเป็น 4 อย่างคือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยา- รักษาโรค
ปาฏิโมกข์	ศีลและจรรยาวัตรที่พระภิกษุจะต้องปฏิบัติ
ปฏุชน	คนธรรมดาสามัญที่ไม่ได้บรรลุนิเวศน์วิเศษ
เปรียญธรรม	คุณวุฒิของพระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ตามหลักสูตรผ่านบาลีของคณะสงฆ์
บรรพชา	การบวชเป็นสามเณร
บาลีปกรณ์	ตำราหรือคัมภีร์พุทธศาสนาที่แต่งเป็นภาษาบาลี ส่วนมากหมายถึงตำราหรือ คัมภีร์ที่แต่งขึ้นสมัยหลัง
บุพเพกิจ	กิจที่จะต้องทำเป็นเรื่องแรกก่อนสิ่งกรรม เช่น การจัดสถานที่ การตั้งน้ำ ตามไฟ ก่อนทำอุโบสถ
บุพเพประโยชน์	ส่วนประกอบของสิ่งกรรมที่จะต้องทำให้เสร็จก่อน ก่อนการกระทำขั้น - สุดท้าย เช่น การอุปสมบท ส่วนที่ต้องทำให้เสร็จก่อนคือ การบรรพชา แล้วจึงต่ออุปสมบท เป็นอันดับสุดท้าย
พระธรรมทูต	พระสงฆ์ที่ได้รับมอบหมายให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างถิ่น
พระไตรปิฎก	ประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น 3 หมวดคือ พระสุต พระวินัย พระอภิธรรม
พรหมจรรย์	ความประพฤติอย่างพรหม คือ ละเว้นการเกี่ยวข้องกับทางกามารมณ์
พาหิรัลัทธิ	ลัทธินอกพระพุทธศาสนา เช่น ลัทธิเชน เป็นต้น
พิธีกรรม	การกระทำพิธีต่าง ๆ ตามลัทธิ - ศาสนา

พุทธกาล	สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์ชีพอยู่ แบ่งเป็น 3 ระยะเวลา คือ ปฐมโพธิกาล มัชฌิมโพธิกาล ปัจฉิมโพธิกาล
พุทธบริษัท 4	สังคมาของเหล่าชนในพุทธศาสนา ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
โพธิปักขิยกรรม	กรรมที่เป็นส่วนประกอบ หรือเป็นพื้นฐานแห่งการตรัสรู้
ภาวะ	การสวดบทหรือบทสวด คอยทำนองธรรมคา
มิจฉาทิฏฐิ	ความเห็นผิดจากหลักธรรมพุทธศาสนา
วัจจุกุฏี	ห้องน้ำ ห้องส้วม
วิปัสสนาธุระ	ธุระสำคัญในพุทธศาสนา โดยการบำเพ็ญกัมมัฏฐานให้เกิดความรู้อย่างเห็นจริง
วิกัป	การฝากของ เช่น ภิกษุวิกัปจีวร หมายความว่าภิกษุฝากจีวร
สรภัญญะ	การสวดบทหรือบทสวดคอยทำนองเสนาะ
สังคีติ	การทำสังคายนา ได้แก่การรวบรวมและชำระพระธรรมวินัยให้ถูกต้องตาม พุทธพจน์แท้ ๆ
สังฆปาโมกข์	ผู้เป็นหัวหน้าใหญ่ในคณะสงฆ์
สามเณรี	สามเณรเพศหญิง บางแห่งใช้คำว่า กุมารีภคตา
สิกขาบท	บทบัญญัติทางวินัย ซึ่งบัญญัติไว้เป็นข้อ ๆ แต่ละข้อเรียกว่า สิกขาบท
ศีลสามัญญูคา	ความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน คือ ศีลเท่ากัน
เสขิยวัตร	สิกขาบทที่จะต้องศึกษาอยู่เนื่อง ๆ และปฏิบัติตามเพื่อมรรยาอันถึงงามมี 75 ข้อ
ศาสนทายาท	ทายาทของศาสนา

ภาคผนวก ก.
หลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (แผนกบาลี)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

หลักสูตรการศึกษาคณะสงฆ์ไทย

เปรียญธรรม

คำว่า บาเรียนก็ดี เปรียญก็ดี มหาาก็ดี จะเป็นคำสามัญที่ขึ้นสำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทยหรือชาวไทยทั้งหมดก็ว่าได้ เพราะคำนี้เราใช้กันมาแฉะกว่า 300 ปี คือตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี อย่างไรก็ตาม คำนี้เป็นที่คุ้นเคยกับหูของเราแต่ก็ไม่ใช่ของง่ายนักที่จะหาหลักฐานว่าเป็นมาอย่างไร หมายความว่าอย่างไร จะขอนำมากล่าวเท่าที่ค้นพบหลักฐาน

ความหมาย

คำว่า "บาเรียน" พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า ธรรม, ผู้คงแก่เรียน, ผู้เฒ่าเรียน, คำว่า "บา" เป็นภาษาไทยเดิมแปลว่า ครูอาจารย์ มีบาเรียนบารธรรม ปัจจุบันในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้คำว่า "ครูบา" กัน อยู่ถึงทุกวันนี้ใช้เรียกคนที่เคารพนับถือ

คำว่า "เปรียญ" มีใช้เมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 สันนิษฐานว่า คำนี้จะแผลงมาจากบาเรียนให้ใกล้เคียงศัพท์เดิมยิ่งขึ้น เพราะคำว่าเปรียญมาจากรากศัพท์ว่า "ปริ" อุปสรรคแปลว่า รอบ "ยา" เป็นรากแปลว่า รุ รวมกันเข้าจึงได้ความหมายว่า รุรอบ ซึ่งจะรุรอบอะไร รุรอบอย่างไร และรุรอบโดยวิธีใดนั้น ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ

คำว่า "มหา" ตามศัพท์แปลว่า "ผู้ใหญ่" เกมที่คงมีใช้ใช้เรียกเฉพาะผู้สอบความรู้ทางภาษบาลีได้อย่างเชี่ยวชาญ คงใช้สำหรับพระผู้ใหญ่ที่มีคนเคารพนับถือมากสมัยก่อน คนมีความรู้หาได้ยาก ใครที่มีความรู้ก็ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ใหญ่ ต่อมาภายหลังใช้เรียกเฉพาะผู้สอบได้ตามหลักสูตรเปรียญธรรม หรือบาเรียน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้ง

ความเป็นมา

เราพูดได้เต็มปากว่า ไม่มีสถาบันการศึกษาชั้นสูงถึงขั้นอุดมศึกษาแห่งใดในเมืองไทย ที่มีอายุยืนยาวนานเท่ากับสถาบันการศึกษาบาลี หรือเปรียญธรรมนี้ สถาบันแห่งนี้เก่าแก่ที่สุด คือมีอายุเท่าที่สอบหลักฐานได้กว่า 300 ปีแล้ว ครั้นโน้นเรียนอะไร เรียนอย่างไร ปัจจุบันก็เรียนสิ่งนั้น และเรียนอย่างนั้น ผู้สอบไล่ได้สมัยก่อนเรียนอย่างไร ทุกวันนี้ก็เรียนอย่างนั้น จึงไม่เป็นการเกินความจริงที่จะกล่าววว่าสถาบันเปรียญธรรมนี้เป็นสถาบันการศึกษาถึงขั้นอุดมศึกษาแห่งแรกของชาติไทย

สมเด็จพระบวรราชราชนาภพพระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ของไทย ครัสไว้ว่า "แม้จะขาดหลักฐานยืนยันโดยตรงว่า เปรียญธรรมเกิดขึ้นสมัยใด แต่ก็มีหลักฐานยืนยันว่า เกิดขึ้นสมัยอยุธยาอย่างแน่นอน หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ทำได้ในขณะนี้คือ ข้อเขียนของเมอซีเออร์ ลาคูแบร์ (**Monsieur La Lube**) เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย ซึ่งมีว่า เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาวิจิตรตามพระภิกษุสงฆ์ทรงศีลเป็นประจำ ทำให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายมีความเป็นอยู่อย่างสบาย ควบเหตุคั่งนั้นมักฉวยโอกาสบางคนเข้ามาขอรับเพื่อหวังลาสิกขากระ สมเด็จพระนารายณ์ทรงทราบคั้งนั้น จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้หลวงสรศักดิ์ (ภายหลังเป็นสมเด็จพระเจ้าเสือ) จัดการสอบความพระภิกษุสงฆ์

ในการสอบครั้งนั้น พระภิกษุฝ่ายคามวาสี (ผู้อยู่ในเมือง) ไมขัดข้องที่จะปฏิบัติตามพระราชประสงค์ ส่วนฝ่ายอรัญญวาสี (ผู้อยู่ป่า) ไม่ยอมเข้าสอบ โดยอุทธรณ์ว่าจะขอสอบกับพระสังฆเถระของตนเอง หลังจากการสอบผ่านไป ปรากฏมีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยที่มิความรู้ ไม่เข้าชั้น ต้องถูกให้สึกไปตามพระราชอาญา การสอบครั้งนั้นกลายเป็นแบบปฏิบัติสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้"

หลักสูตร เดิม

เดิมมาเรียนแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ

บาลีเรียนตรี	เรียนพระสูตร
บาลีเรียนโท	เรียนพระวินัย
บาลีเรียนเอก	เรียนพระอภิธรรม

หนังสือที่ใช้เรียนคือ พระไตรปิฎกซึ่งกรมการศึกษานำมาบางส่วน ซึ่งจารลงในลาน
โดยอักษรขอม

สถาบันเปรียญธรรม เป็นสถาบันอันมีเกียรติ และเก่าแก่ดังกล่าว จึงปรากฏว่าอยู่ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ตลอดมา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงให้อุปการะ และทรงสนับสนุนทุกวิถี
ทาง บางองค์ก็พระราชทานความอุปถัมภ์เป็นพิเศษ เช่นสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์ทรง
อุทิศพระบรมมหาราชวังเป็นสถานศึกษา และพระองค์เสด็จออกนอกหนังสือด้วยพระองค์เอง อัน
เป็นส่วนช่วยให้สถาบันเปรียญมั่นคงยิ่งขึ้น

เปรียญมีถึง 9 ประโยค

เดิมทีเปรียญมี 3 ชั้น ดังที่กล่าวแล้ว ครั้นมาสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
สมัยที่สมเด็จพระสังฆราชมี เป็นสกลมหาสังฆปริณายก 2359 - 2363 พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวพระองค์นั้น ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงหลักสูตรเสียใหม่ เพื่อให้เป็นประ-
โยชน์และแพร่หลายยิ่งขึ้น โดยจัดหลักสูตรแบ่งออกเป็น 9 ชั้น หรือ 9 ประโยค ดังนี้.-

1. ประโยค 1 - 2 - 3 ใช้คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เป็นแบบเรียนต้องแปลให้ได้
ทั้ง 3 ประโยคจึงได้ชื่อว่า เป็นเปรียญ
2. ประโยค 4 ใช้คัมภีร์มังคลัตถที่ป็นชั้นต้น เป็นแบบเรียน
3. ประโยค 5 ใช้คัมภีร์บาลีสุมตคกะเป็นแบบเรียน ภายหลังเปลี่ยนเป็นคัมภีร์สารัตถ
สังคหะ เป็นแบบเรียน
4. ประโยค 6 ใช้คัมภีร์มังคลัตถที่ป็นชั้นปลาย เป็นแบบเรียน
5. ประโยค 7 ใช้คัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาวินัย เป็นแบบเรียน
6. ประโยค 8 ใช้คัมภีร์ปกรณวิเสสวิสุทธิมรรค เป็นแบบเรียน
7. ประโยค 9 ใช้คัมภีร์สารัตถที่ป็น เป็นแบบเรียน

หลักสูตรตามที่กล่าวแล้วมีเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาเรื่อย ๆ คู่ในหลักสูตรสมัยปัจจุบัน
ซึ่งจะกล่าวข้างหน้า

การสอบปากเปล่า

ตั้งแต่สมัยแรกมีสถาบันแห่งนี้มาจนถึงตอนปลายรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การสอบคงใช้วิธีสอบปากเปล่าเป็นสำคัญมา

การสอบวิธีนี้มีได้ขึ้นทุกปี ส่วนมาก 3 ปีต่อครั้ง หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ความสะดวก และภายหลังผู้เขาสอบมีมากจึงจัดใหม่ทุกปี และวันสอบก็ไม่กำหนดตายตัว อาจเป็นในพรรษา หรือนอกพรรษาก็ได้ ก่อนสอบแมกองจะประกาศให้ทราบล่วงหน้าเนิ่น ๆ เพื่อให้สำนักต่าง ๆ ส่งรายชื่อผู้สมัครสอบ และเตรียมการก่อนสอบสำหรับสถานที่สอบ ส่วนมากเป็นวัด สมเด็จพระสังฆราชประทับอยู่ แต่ก็มีบางครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพิเศษให้จัดสอบในพระบรมมหาราชวัง เพื่อพระองค์จะได้ประทับเฝ้าอยู่ด้วย

ครั้งวันกำหนดสอบมาถึง นักเรียนผู้สมัครสอบจะต้องเข้าไปจับสลากประโยคหนึ่งข้อ ที่ตัวจะสอบ เมื่อจับสลากได้ประโยคที่เท่าไร หน้าที่เท่าไร เจ้าหน้าที่จัดสอบจะจัดหาหนังสือฉบับหลวงประโยคนั้น มอบให้ไปเตรียมความรู้ก่อน และมีผู้ดูแลอย่างกวัดขัน ห้ามมิให้ใครไปช่วยบอกในขณะนั้น ประโยคที่ออกสอบส่วนมากสมเด็จพระสังฆราชทรงกำหนดให้ หรือบางครั้งก็ประทานอนุญาตให้พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิรูปอื่น กำหนดแทน

ครั้งเวลาสอบมาถึง ผู้สมัครสอบจะเข้าไปในท่ามกลางคณะกรรมการ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 25 - 30 ท่าน มีทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณวุฒิ อันที่จริงกรรมการสอบมีเพียง 3 - 4 ท่านเท่านั้น นอกนั้นอยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์ กรรมการให้สัญญาณการสอบด้วยการจุดเทียน (สมัยก่อนไม่มีนาฬิกา) นักเรียนจะแปลไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะจบประโยค ถ้าเทียนดับก่อนแปลจบ ถือว่า "ตก" ถ้าแปลจบแล้ว เทียนยังไม่ดับถือว่าสอบ "ได้"

โดยวิธีนี้ คราวหนึ่ง ๆ จะแปลสักกี่ประโยคก็ได้ ถ้าแปลหนึ่งข้อคงอาจจะสอบได้ถึง 9 ประโยคในวันเดียวกัน และนักศึกษาจะสมัครสอบถึงประโยคไหนก็ได้ ไม่ขัดข้อง แต่การสอบตกในประโยคใดก็ให้ยุติการสอบเพียงแค่นั้น

ว่ากันว่า การสอบแบบนี้นอกจากวัดความรู้แล้วยังวัดบุคลิกลักษณะไปพร้อมกันด้วย ถ้าผู้เขาสอบบุคลิกลักษณะดี แม้แปลผิดบาง กรรมการทานก็โหมาน แต่ถามบุคลิกลักษณะไม่ดี มักจะถูกหัก

บอย ๆ จนถึงกับเขาสอบหมคกำลังใจขบคิการสอบที่เรียกว่า หนีสนาม หรือถวยสนามไป

เลขก็มี

การสอบจัดติดต่อกันทุกวัน เว้นวันโกน และวันพระ เริ่มเวลาบ่าย 3 โมงถึง 2 ทุ่ม สมัยหนึ่ง ๆ อาจมีสอบถึง 2 เดือน หรือมากกว่านั้น แล้วแต่จำนวนของนักเรียน

ครั้นมาตอนปลายรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนแปลงการสอบเสียใหม่ให้เป็นการสอบข้อเขียน และมีสอบทบทวี การสอบแบบเดิม จึงสิ้นส่กลง การสอบแบบใหม่สมบูรณ์ทุกประโยค เมื่อ พ.ศ. 2469 ผู้ที่สอบประโยคสูงสุด ตามแบบใหม่ได้เป็นคนแรกคือ พระมหาเมธ อธิสัญญาโณ (น.อ.เมธ อำไพจ รัตติศักดิ์หัวหน้ากอง อนุศาสนาจารย์ กองทัพอากาศ)

ผู้จัดการศึกษา

สมัยก่อน การศึกษาชาติ หรือเปรียญธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระสังฆราชทรงจัดการโดยตรง พระคณาจารย์ต่าง ๆ เพียงแต่จัดสอนตามหลักสูตรเท่านั้น

ครั้นมาสมัยก่อนสอบข้อเขียนเล็กน้อยจนกระทั่งถึงสมัยสอบข้อเขียน สมเด็จพระสังฆราช ทรงมอบอำนาจให้พระเถระรูปหนึ่ง เป็นผู้จัดการโดยเฉพาะ พระเถระรูปที่ได้รับมอบอำนาจ จัดการศึกษานี้เรียกว่า แมกกองบาลี (ภายหลังเมื่อมีการศึกษาฝ่ายธรรม ทรงตั้งผู้จัดการศึกษา ขึ้นรูปหนึ่ง เรียกว่าแมกกองธรรม) แมกกองบาลี ที่จัดการศึกษาเป็นลำดับมา มี-

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศฯ

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราธิบดี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร ป.ธ.7) วัดเทพศิรินทราวาส

สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมวารี ป.ธ.9) วัดมหาธาตุฯ

สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตติโสภโณ ป.ธ.9) วัดเบญจมบพิตร

พระธรรมปัญญามณี (ฟื้น ชุตินฺธโร ป.ธ.9) วัดสามพระยา

สถานที่ตั้ง

สถานที่ตั้งของสถาบันแห่งนี้ ไม่แน่นอน สมัยเดิมพระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนและทรงจัดให้ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เช่นสมัยพระเจ้าทรงธรรม พระองค์ทรงอำนวยการสอนเอง แม้มัยกรุงรัตนโกสินทร์การสอบก็ยังคงนิยมจัดขึ้นในพระบรมมหาราชวังอยู่ ในระยะแรกครั้นมาภายหลัง ทรงแต่งตั้งแมกองเป็นผู้รับผิดชอบเป็นประจำ สถานที่จัดการศึกษา จึงอยู่ที่วัดของแมกอง (ส่วนสถานที่สอบนั้นขึ้นอยู่กับความสะดวก และความเหมาะสม)

สมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นแมกอง สำนักงานแมกองอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร สมัยที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร) เป็นแมกอง สำนักงานอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส สมัยสมเด็จพระวันรัต (เขมจารี) เป็นแมกอง สำนักงานอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สมัยสมเด็จพระวันรัต (ปลัด กิติโสภโณ ภายหลังได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช) สำนักงานตั้งอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร สมัยปัจจุบัน ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกชาติ เป็นแมกอง สำนักงานตั้งอยู่ที่วัดสามพระยา

หลักสูตรประโยคเปรียญธรรม

ปัจจุบันแบ่งชั้นเรียนออกเป็น 9 ชั้น ใช้เวลาเรียนชั้นละหนึ่งปี ทั้งหมดเป็น 9 ปี ชั้นเรียนแต่ละชั้นเรียกว่าประโยค หลักสูตรที่ใช้เรียนมีดังนี้

ประโยค 1 - 2

1. แผลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ ธรรมปญฺญกถาภาค 1 - 2 - 3 - 4
2. บาลีไวยากรณ์ ใช้หนังสือของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งมี

ก. สมัญญาภิธาน - สนธิ	"	ภาคอักษรวิธี
ข. นาม - อพยยศัพท์	"	ภาควจีวิภาค
ค. อาชยาค - กิตก	"	"
ฅ. สมาส - ศัพท์	"	"

ประโยค ป.ธ. 3

1. วิชาแผลมคธเป็นไทย โดยอรรถ และโดยพยัญชนะใช้หนังสือ-
ธรรมปญฺญกถา ภาค 5 - 8

2. วิชาสัมพันธ์ไทย ใช้นั่งสี่ หมมปทลฐกถา
3. วิชาบาลีไวยากรณ์ ใช้นั่งสี่ บาลีไวยากรณ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เช่นเดียวกับประโยค 1 - 2 แต่ละเอ็ดชั้น
4. วิชาบุรพภาค ข้อเขียนภาษาไทย โดยแก้ไขให้ถูกต้อง ตามระเบียบบลิภณะ วรคตอณคัวักขรตามสมัยนิยม หลักสตรไชนั่งสี่ที่ควรรู เช่น จคหมาย ราชการ

ประโยค ป.ธ. 4

1. วิชาแปลไทยเป็นมคร ใช้นั่งสี่ หมมปทลฐกถา ภาคที่-1
2. วิชาแปลมครเป็นไทย ใช้นั่งสี่ มงคลชดที่ปนี ภาค 1

ประโยค ป.ธ. 5

1. วิชาแปลไทยเป็นมคร ใช้นั่งสี่ หมมปทลฐกถา ภาคที่ 1 ถึงภาคที่ 4
2. วิชาแปลมครเป็นไทย ใช้นั่งสี่ มงคลชดที่ปนี ภาค 2

ประโยค ป.ธ. 6

1. วิชาแปลไทยเป็นมคร ใช้นั่งสี่ หมมปทลฐกถา ภาคที่ 5 ถึงภาคที่ 8 แต่ในการสอบกรรมการจะแปลประโยคที่ออกสอบเป็นความไทยโดยสันหัด หรืออาจคักแปลงสำนวน และทองเรื่องหรือคักคตอณที่ค่าง ๆ มาเรีบบงคักคตอณกันเป็นประโยคสอบไลกักได้
2. วิชาแปลมครเป็นไทย ใช้นั่งสี่ คคิบ - จตุคต - ปฏจสมนคตปาสาทิกา

ประโยค ป.ธ. 7

1. วิชาแปลไทยเป็นมคร ใช้นั่งสี่ มงคลชดที่ปนี
2. วิชาแปลมครเป็นไทย ใช้นั่งสี่ ปฐม - ทคิบสมนคตปาสาทิกา

ประโยค ป.ธ. 8

1. วิชาค่างฉันทมคค ค่างฉันทภาษามคค 3 ฉันท ในจำนวน 6 ฉันท กัก

1) ปัฐบาวัชร	2) อินทรวีเชียร
3) อุเบนทรวีเชียร	4) อินทรวงศ
5) วัจสิฏฐะ	6) วสันตคิลิก

ขอความแฉวแฉกรรณการจะกำหนดให้

- วิชาแปลไทยเป็นนคร ใจหนังสือ ปฐม - ทศยสมนุคปสาธาทิกา
- วิชาแปลนครเป็นไทย ใจหนังสือ วิสุทหมิออค

ประโยค ป.ธ.๑

๑. แฉงไทยเป็นนคร จากเรื่องทัว ๆ ไป แฉวแฉกรรณการจะกำหนดให้
๒. แปลไทยเป็นนคร จากหนังสือ วิสุทหมิออค
๓. แปลนครเป็นไทย จากหนังสือ อภินมมอฏวีกาวินี

คุณสมบัติของผู้สมัครสอบ

๑. ต้องเป็นพระภิกษุหรือสามเณรในพระพุทธศาสนา
๒. ต้องสอบได้นักธรรมใดก่อนคือ
 - ป.ธ. ๓ ต้องสอบได้นักธรรมตรีก่อน
 - ป.ธ. ๔ - ๕ - ๖ ต้องสอบได้นักธรรมโทก่อน
 - ป.ธ. ๗ - ๘ - ๙ ต้องสอบได้นักธรรมเอกก่อน

แต่มีการผ่อนผันพิเศษให้สอบพร้อมกันในปีเดียวกันได้ เช่น ป.ธ. ๗ กับ น.ธ.เอก สอบในปีเดียวกันได้ ถ้าปรากฏว่า น.ธ.เอก สอบตก ป.ธ. ๗ แม้จะสอบได้ก็ถือว่าเป็นโมฆะ

ระบบการสอบ

ท่านแม่กองบาลี กล่าวไว้ในวันเปิดตรวจข้อสอบบาลีสถานหลวง พ.ศ. ๒๕๐๘ ว่า "เราไม่มีการควบคุมการเรียนอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องควบคุมการสอบอย่างรัดกุม อันดีเป็นมาตรฐานของการเรียนคฤบ" เพราะฉะนั้นการออกข้อสอบจึงดีเป็นสากลทั่วประเทศ สอบวันเดียวกัน เวลาเดียวกัน ข้อสอบเดียวกัน

สำหรับข้อสอบ แมกกองออกเองก็มี ขอให้พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิรูปอื่น ช่วยออกให้ก็มี แต่ภายหลังแมกกองทานทองการควบคุมอย่างใกล้ชิด ท่านจึงออกเสียเองแทบทั้งสิ้น

วันและเวลาสอบ

ท่านกำหนดวันสอบไว้ตายตัว โดยแบ่งเป็น 2 สมัย สมัยแรกเป็นการสอบเปรียญธรรม ชั้นสูง คือ ป.ธ. 6 - 9 สมัยหลังสอบ ประโยค 1 - 2 และ ป.ธ. 3 - 5

สมัยแรก วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 1 ของทุกปี

สมัยหลัง วันแรม 10 ค่ำ เดือน 2 ของทุกปี

การตรวจข้อสอบ

การตรวจข้อสอบบาลี เป็นวิธีที่แปลก เข้าใจว่าคงจะมีอยู่ในเมืองไทยแห่งเดียวเท่านั้น เป็นวิธีที่ไม่ซ้ำแบบใคร

หลังจากสอบสมัยหลังเสร็จแล้ว 20 วัน แมกกองบาลีจะนิมนต์พระเถระานเถระและพระเปรียญชั้นสูง มาประชุมกันตรวจ ณ สถานที่ที่แมกกองกำหนด ข้อสอบแต่ละฉบับ จะต้องผ่านการตรวจการตรวจถึง 3 รูป (นอกจากประโยค ป.ธ. 9 ซึ่งต้องผ่านการพิจารณาหลายครั้ง) เวลาตรวจข้อสอบกำหนดประมาณ 5 วัน เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้กรรมการจำนวนมาก (ปัจจุบันประมาณ 400 รูป ถึง 600 รูป)

หลักการให้คะแนน

เราไม่ถือคะแนนให้เป็นเกณฑ์ แต่ถือคะแนนเก็บเป็นเกณฑ์ ท่านวางกฎในการเก็บคะแนนซึ่งพอสรุปคร่าว ๆ ได้ดังนี้

1. แปลผิดศัพท์ หรือเรียกชื่อสัมพันธมิต ซึ่งไม่ทำให้เสียความมากนัก เก็บ 1 คะแนน
ต่อ 1 แห่ง
2. แปลผิดสัมพันธมิต ล้ำคัมความคลาดเคลื่อน แต่ไม่เสียรูปเก็บ 2 คะแนนต่อ 1 แห่ง
3. แปลผิดความหมาย เรืองราวเสียรูปไป เก็บ 6 คะแนนต่อ 1 แห่ง ถ้าประโยคที่แปลยาวถึง 2 บรรทัด เก็บ 12 คะแนน ถ้าประโยคยาวกว่า 2 บรรทัด เก็บ 18 คะแนน ถ้ากว่า 3 บรรทัดขึ้นไปลง 0 คือตก เมื่อรวมผิดทั้งหมดเข้าด้วย

กันแล้ว ตามปรากฏว่า

ผิด 1 ถึง 6 คะแนน ให้ 3

ผิด 7 ถึง 12 คะแนน ให้ 2

ผิด 13 ถึง 18 คะแนน ให้ 1

ผิดเกิน 18 ลง 0 คะแนน

การตัดสิน

ประโยคต่าง ๆ ทานตัดสินได้ - ตก ดังนี้.-

ป.ธ. 3 (มี 3 วิชา)

อย่างน้อยที่สุด ต้องได้ 6 จึงนับว่าได้ คือแต่ละวิชา คะแนนสูงสุด เมื่อได้เต็มทุกวิชา ก็รวมเป็น 9 แต่เมื่อไม่ครบ วิชาละ 2 บาง 3 บาง 1 บาง นับรวมกันครบ 6 ก็นับว่าได้ ทั้งนี้โดยมีข้อแม้ว่าวิชาแปลจะต้องได้ไม่น้อยกว่า 2

ป.ธ. 4 - 9

ถือเป็นเปรียบเทียบสูงขึ้นไปตามลำดับ ฉะนั้นทุกวิชาจะต้องได้ไม่น้อยกว่า 2 จึงจะนับว่าสอบได้ในชั้นนั้น ๆ

โดยเฉพาะเปรียญ 7 - 9 นอกจากจะถือกฎเกณฑ์ข้างต้นแล้ว ยังพิจารณาความเหมาะสมในฐานะเป็นเถรภุมิควย ถ้ากรรมการพิจารณาเห็นว่า ไม่สมกับภูมิชั้นนั้น แม้นิดไม่ถึงเกณฑ์ขาดก็อาจให้ตกได้

ดังที่กล่าวในตอนต้นแล้วว่า เปรียญสมัยอยุธยา แบ่งเป็น 3 ชั้นคือ

เปรียญตรี

เปรียญโท

เปรียญเอก

ครั้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยุคปัจจุบัน เปรียญแบ่งออกเป็น 9 ประโยค แม้กระนั้นก็ยังคงแบ่งเป็น 3 ชั้นอยู่ตามเดิมคือ

เปรียญ 3	ประโยค	จัดเป็นเปรียญตรี
เปรียญ 4 - 6	"	จัดเป็นเปรียญโท
เปรียญ 7	"	} จัดเป็นเปรียญเอก
เปรียญ 8	"	
เปรียญ 9	"	

การแต่งตั้งเปรียญธรรม

ผู้ที่สอบได้แล้ว ยังไม่ถือว่าเป็นมหา ในชั้นนั้น ๆ ก่อนจนกว่าจะได้รับการแต่งตั้งจาก พระมหากษัตริย์ และประโยคที่ได้รับพระราชทานการแต่งตั้งปัจจุบันนี้มีเพียง 3 ประโยคเท่านั้น ซึ่งแต่ละประโยคก็เป็นขั้นสุดท้ายของเปรียญนั้น ๆ (หมายถึงเปรียญ ตรี - โท - เอก) ได้แก่ ประโยค ป.ธ. 3, 6 และ ป.ธ. 9

เปรียญตรี หรือ เปรียญ 3 ประโยค ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมอบ ให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งและประทานพัดยศแทน

ส่วนเปรียญโท - เอก หรือ ป.ธ. 6 และ 9 พระองค์ทรงแต่งตั้งและพระราชทานพัด ยศเอง หรือในกรณีที่พระองค์ไม่สามารถเสด็จไปพระราชทานและแต่งตั้งเองได้ ก็ทรงมอบหมาย ให้เจ้านายผู้ใหญ่ปฏิบัติหน้าที่แทน

ประโยคที่มีได้รับพระราชทานแต่งตั้ง มีประโยค ป.ธ. 4 - 5 และ 7 - 8 ผู้ที่สอบ ได้โดยต้องนำเลขพัดไปเปลี่ยนที่เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา ส่วนพัดก็ตั้งใช้เสมอเดิม ในกรณีที่พระ เปรียญลาสิกขา จะต้องขอพระบรมราชานุญาตด้วย พร้อมกับคืนพัดยศไปที่กรมการศาสนา

ฐานะของพระเปรียญ

ผู้ที่สอบได้เปรียญ 3 ถึง 9 ประโยค ย่อมได้รับเกียรติและการยกย่องจากทาง การคณะสงฆ์ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้เป็นมหา และพระราชทานพัดยศประจำประโยค นั้น ๆ พระเปรียญจึงได้ชื่อว่าเป็นพระในความอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับ พระผู้ ทรงสมณศักดิ์ชั้นอื่น ๆ แม้ในการลาสิกขา พระเปรียญทุกรูปต้องขอพระบรมราชานุญาตลาออก จากฐานันดรศักดิ์มหา และคืนพัดไป

พระเปรียญและพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ชั้นอื่น ๆ เมื่อไปในพระราชพิธี หรือรัฐพิธี จะนั่งอยู่ในลำดับสูงตามที่มาเถรสมาคมอนุมัติให้ปฏิบัติมาจนทุกวันนี้.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.

เรื่อง นารูน ๙ เฉพาะที่เกี่ยวกับสามเณร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากภาคผนวก ง.

1. รายนามสามเณรที่สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค¹

นับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2451) เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2505 นับเป็นเวลา 51 ปี ในระหว่างนี้ไม่ปรากฏว่า สามเณรสอบได้ ป.ธ.9 เลย มาปรากฏเอาเมื่อ พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา คือในรัชกาลปัจจุบัน มีผู้สอบได้ ป.ธ. 9 แต่ยังเป็นสามเณรมีดังนี้.-

- พ.ศ. 2503 สามเณรเสถียรพงษ์ วรรณปก วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. 2505 สามเณรประยุทธ์ อารยางกูร วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. 2506 สามเณรอุทัย เกตุยงเล็ก วัดบางหลวง ปทุมธานี
- พ.ศ. 2514 สามเณรสำราญ สุขวิทย์โก วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. 2516 สามเณรบรรจบ บังมี วัดแก้วฟ้า ราชบุรี
- พ.ศ. 2519 สามเณรประกอบ วงพรมมิตร วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร
- สามเณรประยูร มีฤกษ์ วัดประยูรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร
- สามเณรสุรชาติ สอดสี วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. 2521 สามเณรชรินทร์ จุลประคิษฐ์ วัดมหาพฤฒาราม กรุงเทพมหานคร
- สามเณรสุนทร คมจัน วัดคาวคิงฆาราม กรุงเทพมหานคร
- สามเณรประเชษฐ รัตนรักษาติ วัดคาวคิงฆาราม กรุงเทพมหานคร

1. วิจิตร สมบัติบริบูรณ์. ประวัติย่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกภาษาบาลี
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรไทย, 2521) หน้า 6-7

2. บาลีสำหรับสาวก¹

อนุชูลี โข ภควา, สามเณรานิ ทสฺ สิวขาปทานิ, เคสุ จ สามเณเรหิ สิวฉิคุ.
 ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินนาทานา เวรมณี, อชฺรุมจริยา เวรมณี, มุสาวาทา เวรมณี,
 สุราเมรยมมฺรณปมาทญฺญานา เวรมณี, วิกาลโภชนา เวรมณี, นรฺจกิตฺวาหิตฺวิสุทฺทสนา เวรมณี,
 มาลาคนฺธุวิเสปณฺรารณมฺพทวิภฺตญฺญานา เวรมณี, อจฺจาสมนฺทาสบฺนา เวรมณี, ชาติฺรฺปรชค -
 ปฏิอกฺคณา เวรมณี.

อนุชูลี โข ภควา, ทสฺหิ องฺเคหิ สมฺปนฺนาคคิ สามเณเร นาสฺเสคุ, กคเมหิ
 ทสฺหิ ๑. ปาณาติปาตี โทคิ, อทินนาทายี โทคิ, อชฺรุมจาวี โทคิ, มุสาวาที โทคิ, มชฺร -
 ปายี โทคิ, พุชฺชสฺส อวณฺณํ ภาสคิ, ฐมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสคิ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสคิ,
 มิจฺจาติญฺญโก โทคิ, ภิกฺขุฉิทฺสโก โทคิ, อนุชูลี โข ภควา, อิมฺเหหิ ทสฺหิ องฺเคหิ
 สมฺปนฺนาคคิ สามเณเร นาสฺเสคุเอ.

อนุชูลี โข ภควา, ปญฺจหิ องฺเคหิ สมฺปนฺนาคคสฺส สามเณรสฺส ทชฺชกมฺมํ กาคฺคิ,
 กคเมหิ ปญฺจหิ ๑. ภิกฺขุณฺณํ อลาภาย ปริสอกคิ, ภิกฺขุณฺณํ อนนฺดาบ ปริสอกคิ, ภิกฺขุณฺณํ ฆนฺนาว -
 สาย ปริสอกคิ, ภิกฺขุ ออโถสคิ ปริภาสคิ, ภิกฺขุ ภิกฺขุหิ เกเพหิ. อนุชูลี โข ภควา,
 อิมฺเหหิ ปญฺจหิ องฺเคหิ สมฺปนฺนาคคสฺส สามเณรสฺส ทชฺชกมฺมํ กาคฺคฺยติ.

1. พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นวงษินทรศิริวิวัฒน์, สมเด็จพระสังฆราชเจ้า. สามเณรศึกษา.
 พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2520). หน้า 1 - 2

3. สามเฒ่าในเรื่องพระไภสสุริยเดชะ¹

สามเฒ่าอีกรูปหนึ่ง ซึ่งไม่มีปรากฏชื่อในเรื่องพระไภสสุริยเดชะ ปรากฏตามนิบอร์รถถาว่า มีลักษณะรูปร่าง มีวิชาความรู้เกี่ยวกับพระธรรมวินัย ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนธรรมะแก่ภิกษุทั่วไป แต่ตัวท่านเองไม่บรรพชาพระอรหันต์ พระพุทธองค์จึงทำให้ท่านสำนึกโดยเรียกท่านว่า "คุณโอบิลานเปลา" ตลอดเวลาที่ทรงสนทนา ท่านเกิดสำนึกและสังเวชตัวเอง คัดสินใจเข้าไปบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในป่า และไต่เต้าขอรับพระภิกษุทั้งหลายช่วยอบรมสั่งสอนถวาย แต่ก็ถูกปฏิเสธ โดยที่ภิกษุทั้งหลายอ้างความรู้ในพระธรรมวินัยทั้งหมดที่มีอยู่ ก็เนื่องจากท่านเป็นอาจารย์สอนให้ จนในที่สุดพระภิกษุทั้งหลายก็ส่งไปหาสามเฒ่าอายุ 7 ขวบที่กำลังนั่งเข็นผ้าจิวอยู่ที่หริวสวน เมื่อสามเฒ่าเห็นโคทรายที่เข็นอยู่นิสัยในความอวดดี ถือตัวของท่านและเข้าใจในเจตนา บรรดาพระอรหันต์สาวกทั้งหลายที่โคแนะนำ "ท่านไภสสุริยะ" ให้มาพบสามเฒ่า จึงไต่ไข้อยู่หม่นหมอง สั่งให้เข็นลบน้ำในสระซึ่งที่ท่านยังเข็นผ้าจิว เมื่อแน่ใจว่าท่านคลายทิฐิมานะเพื่อฟังคำสั่งแล้ว จึงโคทรายเรียกหา ท่านครั้น ๓ ที่จอมปลวกแห่งหนึ่ง มีรูซึ่งเป็นทางเข้า 6 รู มีเหยี่ยวตัวหนึ่งเข้าไปในนั้น ถ้าเราต้องการจับเอาตัวมา ก็ควรจะมีอีก 5 รู นั้นเสีย แล้วอุตุอีก 1 รู ที่เหลือไปเรื่อย ๆ ในที่สุดก็จะจับเหยี่ยวตัวนั้นได้ ท่านก็เห็นเกี่ยวกัน อารมณ์ของคนเราขณะขณะประคอง คืออาบคนละทั้ง 6 ท่านควรจะมีอีกประคองทั้ง 5 ทางเสีย แล้วเจริญกัมมัฏฐานไว้ในใจ (มโนทวาร)

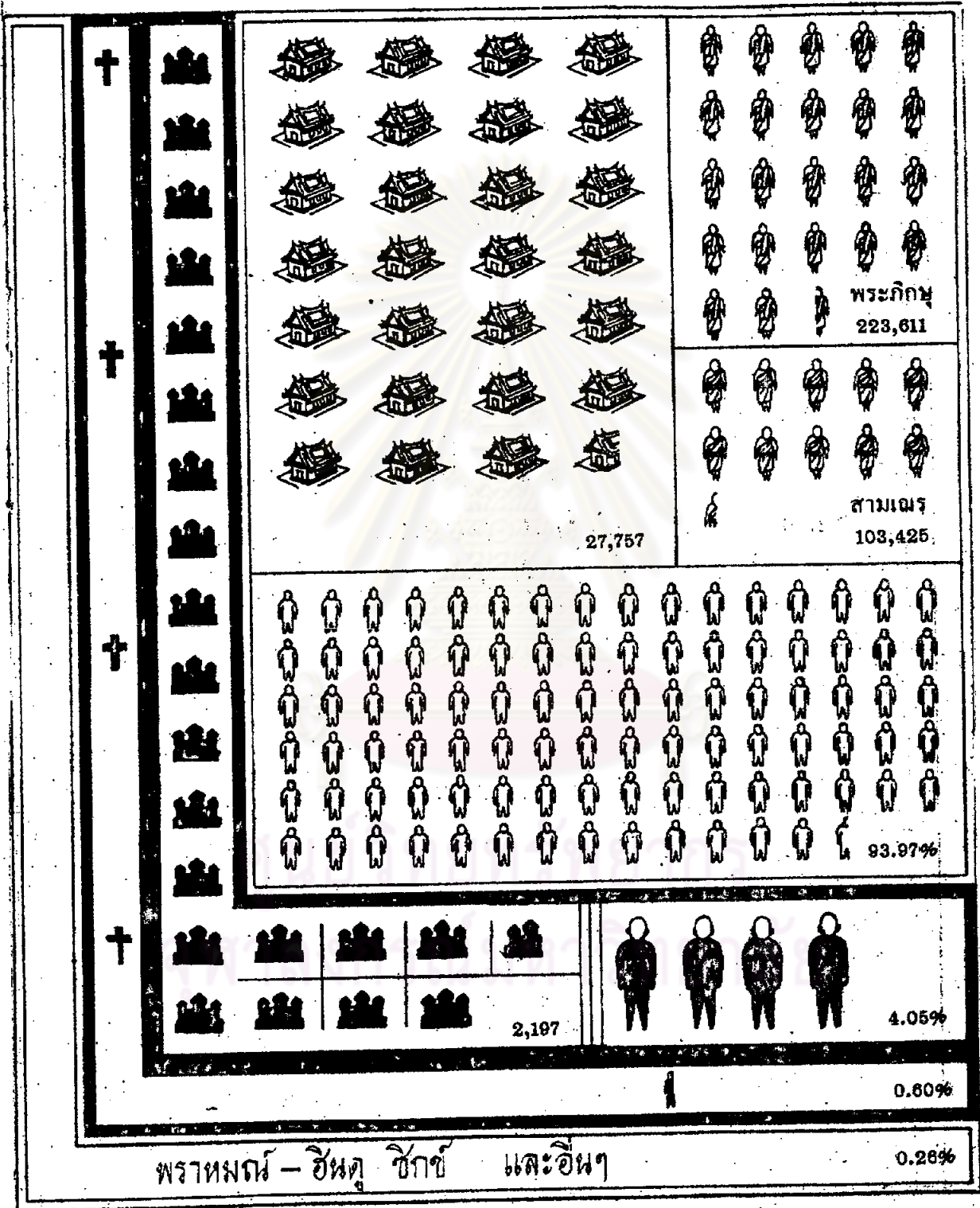
ในที่สุดภิกษุรูปนั้นก็โคเข้าใจโดยตลอด ตามนิบอร์รถถาถาว่า "ความนี้มีประมาณเท่านี้ ความแจ่มแจ้งโคปรากฏแก่ภิกษุผู้เป็นพหูสูต การถูกลูกโกลนขึ้นแห่งดวงประทีปฉะนั้น" นั้นยอมแสดงซึ่งความฉลาดแหลมคมในเขาวินัจฉาของสามเฒ่า-บรรพชิตผู้เขาวินัจฉาอย่างซัดเซ.

1. G.T. Malala Sakela, Dictionary of Pali Proper Name.

2. Pals, (London: Pali Texts Society, 196๗.). p. 248

2. "...until at last he was forced to apply to the seven - year old novice who sat doing needlework."

จำนวนศาสนสถาน ศาสนบุคคล และประชากร
ตามอัตราส่วนร้อยละของผู้นับถือ ปี 2521

ประวัติคุณเขียน

นายสุภัทร บริบูรณ์ เกิดวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2479 ที่บ้านสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

สำเร็จการศึกษาปริญญาการศึกษามัธยมศึกษา (กศ.ม) จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร (ปัจจุบัน เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) เมื่อ พ.ศ.2512 เคยเขียนบทความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเรื่อง "แนวโน้มนโยบายการศึกษาของชาติที่พระเจ้าเจ้าต้องรำลึกมอง" ในหนังสืออนุสรณ์ ฉดองอาคารเรียน ปรัชญาธรรมหลังใหม่ของวัดธาตุ และ "ก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินไป" ในหนังสือ มุทิตาอนุสรณ์ พิมพ์ถวายพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ คราวสมเด็จพะสังฆราชเสด็จประพาสพัก ณ วัดธาตุเมืองเก่า ขอนแก่น เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2522

ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งหัวหน้าหมวดกิจกรรม โรงเรียนไชยฉิมพลีวิทยาคม กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย